

*Joan Coromines i el VII Congrés Internacional
de Lingüística Romànica de Barcelona*

Josep Ferrer i Costa
Joan Pujadas i Marquès

Entre el 7 i el 10 d'abril de 1953, en el marc de la Universitat de Barcelona, es va celebrar el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, promogut bàsicament per Antoni Griera i Antoni M. Badia i Margarit, president i vicepresident, respectivament, del Comitè Organitzador de l'esmentat congrés. Es tractava del primer esdeveniment científic internacional d'aquestes característiques que es feia a Barcelona després de la Guerra Civil. Dividit en disset seccions, hi van participar la flor i la nata de la filologia catalana, entre els quals cal destacar, a més del mateix Joan Coromines i dels ja esmentats Badia i Margarit i Mn. Griera, F. de B. Moll, M. Sanchis Guarner, M. de Montoliu, M. de Riquer, R. Aramon, P. Bohigas, J. Rubió, J. M. Millàs i Vallicrosa, entre altres. La delegació de filòlegs estrangers era encapçalada pel filòleg suís Walther von Wartburg, qui féu la conferència inaugural el dia 7 d'abril i fou nomenat president del Congrés. Els filòlegs espanyols van tenir com a cap de cartell don Ramón Menéndez Pidal, que només va poder assistir a la cloenda del Congrés, on va pronunciar la conferència de clausura. En total hi van assistir 318 congressistes, representants de més d'una vintena de paï-

sos, la majoria de l'estat espanyol (174), sobretot de Catalunya, seguits de França (31), Bèlgica (23), Suïssa (17), Alemanya (17) i Itàlia (14).

Joan Coromines també participà en aquest congrés, únic representant d'una universitat nord-americana, la University of Chicago, amb la conferència *Sobre els elements pre-romans del domini català*, dins la secció VIII (Elements preromans), que hi pronuncià el dijous 9 d'abril. Però, de fet, intervingué en altres sessions, com en dóna fe la Crònica del Congrés, publicada en les pàgines finals del volum doble de les actes: *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica. Universidad de Barcelona, 7-10 Abril de 1953. Tom II: Actas y memorias* (Barcelona, Abadia de San Cugat del Vallés, 1955), 2 vols.

Joan Coromines, el filòleg més prestigiós de Pompeu Fabra ençà, s'havia exiliat al final de la Guerra Civil, primer a l'Argentina (1939-1945) i posteriorment als EUA (1945-1967), concretament a Xicago, on exercí la docència fins a la seva jubilació a la prestigiosa University of Chicago. Joan Coromines no havia pogut trepitjar terra catalana fins al maig de 1952, després de tretze anys d'exili. A partir d'aquesta època, la concentració de la docència als mesos d'hivern a la University of Chicago li va permetre passar mig any a Catalunya fins que la jubilació li facilità el reintegrament total i absolut a la pàtria. En aquest primer viatge a Catalunya des del final de la guerra, pel maig de 1952, va prendre possessió del nomenament de Membre Adjunt de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, fet efectiu pel gener de 1950, després de la vacant que havia deixat lliure el seu mestre estimat, Pompeu Fabra, amb la seva mort.

Coromines, conscient que lluny de Catalunya la seva capacitat d'influir i de servir el país restava molt minvada, intentà infructuosament reincorporar-se a la vida acadèmica catalana, però tots els seus esforços, entre els quals cal comptar en part l'elaboració del *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (1954-1957), que li donà prestigi internacional, així com el contacte amb les autoritats franquistes, fet que li repugnava, foren debades. En aquestes circumstàncies, el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica de Barcelona era una ocasió d'or per a donar-se a conèixer entre la seva

gent. I cal dir que, Joan Coromines, el professor de Xicago, no desaprofità les oportunitats científiques i propagandístiques que l'ocasió li brindava.

Les llengües oficials del Congrés eren el castellà i el francès, però, per a les comunicacions, es va tolerar l'ús del català, fet que no tots els col·legues catalans van aprofitar. De fet, durant la dècada dels cinquanta el franquisme va intentar obrir-se a l'exterior, fruit de la recuperació econòmica que va gaudir l'estat durant aquell període. Part d'aquesta estratègia era encaminada a obtenir l'ingrés a la UNESCO, l'organisme internacional de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura, fet que va aconseguir aquell mateix any, concretament el 30 de juny de 1953. Per tant, al règim del general Franco li interessava maquillar una mica la situació de repressió cultural i lingüística que patia tot l'estat i, concretament, Catalunya i els Països Catalans. Dins d'aquesta estratègia s'explica la tímida permissivitat en aquest terreny

La clausura del Congrés va tenir lloc el divendres 10 d'abril. A les sis de la tarda hi va haver la sessió oficial de clausura a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona, amb discursos de Walther von Wartburg, president d'aquest Congrés, i de Ramón Menéndez Pidal, entre altres parlaments menors. Va tancar aquesta sessió solemne l'esbirro franquista Segismundo Royo-Villanova, sotssecretari d'Educació Nacional, en representació del ministre d'Educació de torn absent, Joaquín Ruiz-Giménez y Cortés, qui, segons la Crònica del Congrés, cínicament "*destaca sobre todo el interés del actual Ministerio por todas las lenguas hispánicas, y cómo se fomentan hoy los estudios de lengua catalana*". A les nou del vespre hi va haver el tradicional banquet de cloenda, que es va fer al Saló Rosa del passeig de Gràcia. La taula presidencial era presidida pel sotssecretari esmentat, S. Royo-Villanova, Francesc Buscarons, rector de la Universitat de Barcelona, Ramón Menéndez Pidal i Mn. Giera, president del Comitè Organitzador, a més d'altra menudalla. A la sobretaula hi hagué diverses intervencions, entre les quals la de Joan Coromines, segons relata breument de passada la Crònica del Congrés redactada per A. M. Badia i Margarit.

Fins ara només se'n tenien notícies indirectes d'aquest discurs de Joan Coromines, que va ser polèmic, pronunciat com a representant de la University of Chicago —recordem que Joan Coromines va obtenir la nacionalitat nord-americana el 1953 i que la va conservar la resta de la seva vida— en anglès i en part en castellà, perquè va criticar públicament la política de genocidi cultural i lingüístic que patia Catalunya i tots els Països Catalans. Cal remarcar el coratge de Joan Coromines a denunciar públicament aquests fets, tot i que suposava, com reconeixia al seu germà Albert, “barrotar-se” per sempre més la possibilitat, llargament acariciada, d'exercir la docència a cap universitat catalana o espanyola mentre durés el règim dictatorial. La repercussió pública de les paraules de Joan Coromines foren pràcticament nul·les, fora de les persones que assistiren al sopar de gala, ja que la premsa silencià completament el contingut d'aquesta intervenció. En la intervenció en castellà del seu parlament, Joan Coromines féu una defensa aferrissada de don Ramón Menéndez Pidal, davant els atacs que havia rebut de Joaquín de Entrambasaguas y Peña (Madrid 1904 - 1995), catedràtic de la Universitat de Madrid, especialista en l'obra de Lope de Vega. La polèmica l'havia suscitada un conte d'Entrambasaguas en què satiritzava barroerament el venerable ancià, segons ens comunica José Ignacio Pérez Pascual, biògraf de don Ramón Menéndez Pidal.

Només se salvaren del silenci públic de què foren objecte les paraules de Joan Coromines, una crònica crítica, titulada *El Congrés Internacional de Lingüística de Barcelona*, que el mateix Coromines féu circular anònimament o sota pseudònim en revistes catalanes de l'exili de Mèxic (“La Nostra Revista” i “Pont Blau”) i de l'Argentina (“Ressorgiment”), que reproduïm en l'Annex I, i una carta al seu germà Albert Coromines, datada el 29 de setembre de 1953, en què li donava notícia de la seva intervenció en l'esmentat Congrés (Annex II), que feien referència fragmentària a la intervenció de Joan Coromines en l'esmentat sopar. El discurs en si de Joan Coromines, però, no s'havia localitzat mai fins ara, que ha aparegut entre la seva documentació epistolar. L'oferim a continuació en la versió origi-

nal, majoritàriament en anglès amb uns paràgrafs finals en castellà, acompanyada de la corresponent traducció catalana a càrrec d'Escarlata Guillén (Annex III).

PROF. JOHN COROMINAS' SPEECH
AT THE FINAL MEAL OF THE
7.TH INTERNATIONAL CONGRESS OF ROMANCE LINGUISTICS,
BARCELONA, APRIL 10.TH 1953

Ladies and Gentlemen:

It has been announced only that the representative of the University of Chicago is going to address you. In fact I would be the least appropriate person to speak for the United States of America. First because such a poor speaker as I am should not speak in the name of such a great, such a big, and such a grand country. And in the second place simply because I am not a native American. I have received no mandate for speaking in the name of anybody, and in the very least to speak for the U.S., so that please take good notice that I am only saying a few words as a member of a private institution in America, that is the University of Chicago.

I must add immediately that this is a very great institution indeed, of which two great achievements at least cannot fail to have reached the ears of everyone of you: this is the University of *Encyclopaedia Britannica*, and this is the institution where that tremendous and awful feat was made by Man, nuclear fission. This is also the University and this is the Department where renowned philologists taught, such great ones among others as Karl Pietsch, Atkinson Jenkins, William Nitze, Pierre Vigneron, and our present colleague Walter von Wartburg.

I am also here in a very peculiar position indeed. I have been summoned to address you as a foreigner, and the fact is that I was born and grown in this country, of an old Catalan family, a fact of which I am proud, and none of whose implications I want to deny at all. Still more than that, the University of Barcelona is my *Alma*

Mater, and I used to be a professor of this University, in which, ironically enough, I am addressing you as a stranger. If I talk as a man of this country the import of my words will be denied because I am no longer teaching here, and if I talk as an American my words will be decried as being non-representative.

The only possibility that is left is for me to describe to you what would have been, according to my guess, the impressions and the reaction of a typical American in our Convention. For that I am fully qualified since I have been living in America long enough, and I have always paid a special attention to national characteristics, an attention of which some of my essays bear witness.

Well, the reaction of a typical American would have been the following. He would have recognized that the very old fame of Barcelona for hospitality is well acquired. He would have greatly admired the beauty of the countryside. He certainly would have learned a lot by listening to the papers, and would probably have had an active participation in the discussions. He would have enjoyed the meals and lunches. And talked to many, many people. And after all that he would have grown increasingly uneasy, and also perhaps somewhat hopeful.

I must explain that. Americans are really and genuinely interested in the union of West European nations and territories. They are interested in the unity of States and Nations, and they are still more interested in the unity of the people of all these nations. They feel it is high time, high time indeed, for that unity to be perfected. And he would have felt terribly alarmed, maybe seriously scared, at learning that Catalonia is a place where the native language is severely banished from schools, primary and secondary schools, not only from the University. This is certainly the only place in Europe where the mother tongue is banished from primary schools. This is moreover the place where an enormous paradox is to be seen: Catalan language and literature may be studied at the University of Madrid, but not at the University of Barcelona! He would have been scared at thinking of the possible consequences of such a situation, and would have thought

that this condition should not go on and should not be allowed further to deteriorate.

At the same time he might have conceived some hope. Some hope at seeing the eagerness with which the people of the country have seized this opportunity publicly to speak their language: young and old, male and female, laymen, priests and monks, not to forget about one of our most revered colleagues, Mr. Faraudo, who is a general of the Spanish army: they all have come in vast numbers. At this sight he would have realized that this is a people with a practical sense, who wants to make the best of all situations, a people that is not born for desperation. And he might have thought that this happy week may be the beginning of a reform or rectification. Let us all hope with him that this will not be just wishful thinking!

Quisiera ahora decir dos palabras en lengua castellana sobre un hecho que ha sublevado profundamente mi conciencia y, estoy seguro, la de todos los romanistas. Siempre ha habido gente empeñada en pasar a toda costa a la posteridad. Quien no ha podido hacerlo por méritos propios ha tratado de lograrlo acogido a la benevolencia de algún gran amigo que consienta en prestar a su discípulo o seguidor algo de su grandeza. Pero cuando esta solución humana y natural no es posible, hay almas mezquinas que, ante la humillación de un olvido merecidísimo, tratan de inmortalizar su nombre como detractores o enemigos de una gran figura. Hubo Zoilos tras los Homeros, y aun Lope de Vega tuvo su Torres Rámila. Entre nosotros no ha faltado [algún azacán de muchas aguas] alguien que, tal vez reuniendo noticias del Rámila en cuestión, tuvo la idea de ilustrarse tristemente dando un grosero alfilerazo a una de nuestras glorias más puras, el gran Maestro aquí presente a quien todos veneramos. Yo, que no comparto todas las ideas del gran filólogo, y que aun como discípulo lo soy más de sus libros que de su enseñanza oral, os propongo que con esta ocasión le tributemos todos nuestra adhesión más entusiasta. He dicho.¹

¹. Nota de J. Coromines mecanoscrita al peu de la còpia d'aquesta carta: "17-IV-1953 en-
viat a don Ramón Menéndez Pidal amb els mots «con un saludo muy atento de Juan Corominas,
quien a indicación de D. Ramón borró, al pronunciar sus frases, las palabras encerradas entre corchetes»."

(Mr. Corominas in his last paragraph was making an allusion to the recent vicious and villainous personal attack of which a certain Entrambasaguas had made Mr. Menéndez Pidal the public object.)

Original mecanoscrit a dues cares. Un full de mida 27,8 × 21,6 cm. Capçalera: "THE UNIVERSITY OF CHICAGO | CHICAGO 37 · ILLINOIS | DEPARTMENT OF ROMANCE LANGUAGES AND LITERATURES." Fons: Fundació Pere Coromines. Pineda de Mar.

ANNEX

I. EL CONGRÉS INTERNACIONAL DE LINGÜÍSTICA A BARCELONA, DE JOAN COROMINES

Els dies 7, 8, 9 i 10 d'abril proppassat es va celebrar a Barcelona el VIIe Congrés Internacional de Lingüística Romànica, continuació dels que ha anat celebrant periòdicament, des de 1928, la Société Internationale de Linguistique Romane. La iniciativa del VIIe Congrés va tenir-la un grup de professors de la Universitat de Barcelona encapçalat per Mn. Antoni Griera i per Antoni Badia i Margarit. Tots dos actuaren alhora per raons científico-professionals i per raons de propaganda política, predominants aquelles en el cas de Badia, jove ambiciós decidit a fer carrera en el règim actual però que no ha renunciat del tot als seus sentiments catalans, mentre que les raons polítiques i la vanitat personal eren les que movien el famós botifler Mn. Griera, que ja en temps de Primo de Rivera renuncià als seus deures patriòtics i a tota dignitat catalana —amb el propòsit llavors fracassat d'usurpar l'alta posició ocupada per Fabra— i avui és un instrument servil del govern anticatalà. La iniciativa de Griera i Badia fou acceptada per una petita majoria dels col·legues estrangers, en la confiança d'un viatge poc costós per l'Espanya actual i amb l'espe-

rança d'aconseguir una ajuda econòmica generosa del govern franquista; i aquest se n'apoderà alegrement, d'acord amb la seva política d'atraure intel·lectuals estrangers, i amb el propòsit de servir-se'n per desvirtuar les denúncies de genocidi cultural contra Catalunya, que posaren en perill el seu ingrés en la UNESCO.

Aquest propòsit, però, obligava Franco a mostrar-se en aquesta ocasió un poc menys intransigent del que sol ésser-ho amb l'ús públic del català i amb l'actuació pública de les institucions culturals catalanes. Un grup d'intel·lectuals fidels a Catalunya, i pertanyents sobretot a l'Institut d'Estudis Catalans i a la redacció del *Diccionari català-valencià-balear*, després d'haver-se oposat en va a la celebració del Congrés a Barcelona en les circumstàncies actuals, acordà que, no essent possible d'impedir-lo, calia participar-hi activament. Calia espantillar la maniobra franquista informant els lingüistes estrangers de l'opressió violenta de què és víctima la llengua catalana, i de la supervivència de les institucions fidels a la llengua i a la pàtria i dels lingüistes que no han renegat dels ideals nacionals, uns i altres severament incomunicats i silenciats pel govern franquista. I calia aprofitar la situació per a fer ressonar el català en els salons de la ciutat i a les aules de la Universitat de Barcelona, i per a mostrar al nostre pobre jovent, reduït pel règim a una trista ignorància, la dignitat de la llengua catalana, apta per al conreu científic i respectada pels savis estrangers, al mateix temps que se li feia conèixer les institucions i els savis que li han restat fidels i l'existència dels quals li és prodigiosament negada per la premsa actual. Cada dia són més els joves, estudiants de batxillerat (no parlem ja dels altres), que no tenen cap idea de l'existència d'una literatura catalana, i que es decanten a creure que l'afirmació que el català és una llengua apta i usada per a les més altes manifestacions de l'esperit, és tanmateix "exagerada". Contra això el Congrés donava una excel·lent avinentesa.

Constituïda la Comissió organitzadora del Congrés, i integrada per Griera, Badia i un parell de representants polítics netament feixistes i sense cap relació amb la lingüística, els erudits catalans començaren per reclamar l'oficialitat del català i la intervenció de les

institucions científiques fidels al nostre poble tenint en compte que la Comissió Internacional havia triat com a tema del Congrés “La Llengua Catalana en les seves relacions amb les llengües Ibero i Gal·lo-Romàniques”. Se’ls respongué hipòcritament que estava autoritzat l’ús del castellà, el francès i “*las demás lenguas románicas*”, “*aunque recomendado el empleo de idiomas comprensibles para los congresistas extranjeros*”; i autoritzant l’Institut d’Estudis Catalans a organitzar una recepció dels congressistes en unió amb dues institucions servils (Reial Acadèmia de Bones Lletres i Consejo Superior de Investigaciones Científicas). També s’autoritzà una exposició del *Diccionari català-valencià-balear*, encara que obligant a inaugurar-la a la mateixa hora que es donava aquesta recepció, a fi que una i altra es destorbessin mútuament, essent en locals allunyats l’un de l’altre. Per molt dures que fossin aquestes condicions, es considerà que encara deixaven un cert marge d’acció i, en la impossibilitat d’un boicot que solament hauria afavorit els enemics del català, es decidí participar-hi. Un àpat privat que l’Institut donà a un grup nombrós dels més il·lustres congressistes, permeté compensar fins a cert punt les humiliants limitacions.

El Congrés fou un èxit pel nombre dels participants, i pel valor de les comunicacions llegides. Hi assistiren uns 300 professors i erudits, que duien la representació de 71 universitats i corporacions científiques. Un gran nombre eren estrangers europeus, provinents sobretot de França, Gran Bretanya, Alemanya, Itàlia, Suïssa, Països Baixos, Escandinàvia i Portugal; poc més de la meitat pertanyien a les terres d’idioma català, i vint i tants corresponien a l’Espanya de llengua castellana.

Amb orgull podem afirmar que entre les comunicacions més valuoses figuraven totes les dels filòlegs fidels a la pàtria: Jordi Rubió, Pere Bohigas, Francesc de B. Moll, M. Sanchis Guarner, Ramon Aramon i Joan Coromines. Tots ells les llegiren en català, alguns fent notar especialment que no volien desaprofitar aquesta ocasió única d’usar públicament a Barcelona la llengua perseguida, i pregant per

tant els estrangers que volguessin fer un esforç de comprensió. Alguns —Badia i Margarit, Germà Colon— cregueren prudent de cremar un ciri a Déu i un altre al diable, fent una comunicació en català i una altra en castellà. No cal dir que els botiflers Griera, Riquer i d'altres se serviren del castellà solament. Es féu notar en particular el català de França del professor Enric Guiter per usar constantment la nostra llengua i no el francès en comunicacions, rèpliques i discursos, durant tot el Congrés. I el professor Joan Coromines, de la Universitat de Xicago, per la constància amb què dugué la paraula decisiva en totes les qüestions de Lingüística pròpiament dita que es discutiren: en les seves 15 intervencions i comunicacions parlà quasi sempre en català, en algunes en francès, en castellà en una sola adreçada a un alemany que parlà en aquesta llengua i es lamentava de no entendre la nostra. A desgrat de la consigna de no parlar mai dels emigrats, “Destino” no pogué estar-se de dir que les intervencions de Coromines “havien estat les millors del Congrés des d'un punt de vista científic”, si bé cuitava a plànyer-se d’“inoportunitat” al·ludint al discurs de què parlarem. Per damunt de tots despertaren aplaudiments entusiastes els nobles i eloqüents discursos de dos presidents de l'Institut d'Estudis Catalans: Carles Riba i A. Duran i Sanpere, que amb les circumlocucions i precaucions retòriques del cas saberen posar de relleu els gravíssims entrebancs a què està sotmesa la nostra màxima Institució de Cultura, i l'ús literari del nostre idioma.

L'espectacle més encoratjador el donà la concurrència abundant de la joventut universitària catalana, i de catalans instruïts de totes les classes, sexes i estaments, i l'emoció entusiasta amb què tots ells, amb la inclusió conspícua d'un bon nombre de monjos de Montserrat, acolliren els parlaments en la nostra llengua. Aquesta emoció arribà al sùmmum quan el professor de la Universitat de Lieja, Maurice Delbouille, prenent la paraula en nom de Bèlgica, en els discursos de l'acte de clausura, féu una enèrgica defensa del dret dels catalans a usar públicament la seva llengua, i a estudiar-la i conrear-la de preferència; posant com a exemple la convivència tolerant del flamenc

i el francès a la seva pàtria, exhortà els espanyols a respectar aquest ús, al qual, digué, cap home no podia renunciar voluntàriament sense deixar d'ésser home. El públic esclatà en víctors i en salves ressonants d'aplaudiment, que provocaren moviments alarmats de la policia i indagacions sol·lícites dels "matalassers". El representant oficial del govern, subsecretari Royo Villanova (per a més ironia, era el fill del famós catalanòfob), cregué del cas manifestar que el govern franquista mirava la llengua i cultura catalanes com una glòria d'Espanya, i deixant-se endur de l'embranchida retòrica acabà per venir a dir cínicament que el català era una espècie de protegit del Règim. Amb això el franquisme venia en certa manera a cobrar-se, en termes de propaganda, la factura política del Congrés.

Certament és veritat que molts estrangers presents sabien prou a què atènyer-se quan entraren a Catalunya, i d'altres havien estat informats en converses particulars. El representant britànic, professor John Orr, de la Universitat d'Edimburg, si bé cregué prudent d'abstenir-se de manifestacions públiques, fou oït per molts quan deia a un col·lega català: "i, doncs, sembla que per una sola setmana us permetran usar públicament la vostra llengua!". Però calia témer que un gran nombre de filòlegs estrangers, amb la distracció característica de tants savis, se'n tornés a la seva terra creient de bona fe que els reports sobre persecució del català eren d'una gran exageració. Per sort restava l'acte final, el sopar de comiat, ofert en el luxós local del Saló Rosa, del passeig de Gràcia. Heus aquí per què Joan Coromines, pregat de parlar-hi com a únic professor present d'una universitat americana, aprofità l'ocasió per a dir-hi entre altres aquests mots: "Els americans, genuïnament interessats en la unió dels pobles de l'Europa occidental, no solament dels estats, se senten terriblement alarmats de saber que Catalunya és una terra on la llengua del país està bandejada severament de l'escola primària i secundària, ja no solament de la Universitat. Aquesta és certament l'única part d'Europa on la llengua materna és prohibida en les escoles primàries, i aquest és el lloc on contemplem una paradoxa enorme: la llengua i literatura catalanes es poden estudiar a la Universitat de Madrid però no a la

de Barcelona.” Mots públics que produïren consternació en la presidència oficial, però que trobaren eco simpatitzant en les taules dels congressistes i particularment en el representant de Suïssa, el professor Siegfried Heinimann, de la Universitat de Berna, que s'alçà a parlar en termes semblants als usats a la tarda per Delbouille, encara que fossin un poc més cautelosos i breus.

El discurs de Coromines restarà segurament sense efectes favorables, però almenys salvà els catalans de fer el paper de víctimes resignades i silencioses. Els efectes desfavorables foren també moderats. Aprofitem l'ocasió per a desmentir rodonament el rumor que s'ha fet córrer, que el nostre compatriota cuità a pendre l'avió cap a Nova York per escapar d'una detenció governativa. Ben al contrari romangué diversos mesos a Barcelona, sense rebre de la policia res més que petites molèsties que no seria oportú de detallar; en canvi és veritat que personatges situats molt alt en l'Ensenyament oficial, li significaren una desaprovació molt enèrgica i li anunciaren terribles represàlies si un dia es decideix a pendre part en oposicions espanyoles. Un savi basc, il·lustre entre tots, li escriví un cop tornat a Madrid: “*Sus palabras, claras y rotundas, no sentaron bien a los que medran sobre una estructura de mentiras descomunal. Pero no todos estamos dominados aún por el gregarismo reinante.*”

En definitiva podem felicitar aquest grup de filòlegs catalans per llur actitud patriòtica, i estenguem àdhuc aquesta felicitació, amb les degudes reserves i matisos, al jove professor Badia i Margarit, que malgrat la seva actitud oficialista, féu possible aquest acte de manifestació catalana defensant en el si de la Comissió organitzadora l'autorització dissimulada de l'ús del català i la migrada participació que es concedí a les institucions fidels al nostre esperit.

Algunes altres notícies

És sabut que Francesc de B. Moll i altres patriotes residents a Mallorca intentaren aprofitar la major lenitat que manifestaren les autoritats

oficials de l'illa respecte de l'ús del nostre idioma, per a publicar-hi una revista escrita en català per gent de les quatre regions germanes. Amb l'esperança d'obrir així un portell contra la severíssima prohibició de publicacions periòdiques, que tant de mal ens fa, van dis-fressar el caràcter de l'empresa dient que era una biblioteca, una col·lecció de quaderns de literatura. Com han fet altres vegades, autoritzaren la publicació per causar després més descoratjament, prohibint-la sense raons quan aparegué el segon número. Havent intercedit un influent falangista mallorquí prop del ministre de Propaganda Juan Aparicio, aquest va contestar-li en una carta que hem llegit: "*Siento no poder acceder a tu ruego por ser criterio del Gobierno no autorizar la publicación de revistas en lenguas vernáculas, y Raixa no es más que una revista camuflada.*"

Un grup de seminaristes vigatans, animat i orientat per Carles Riba i Francesc de B. Moll, havia començat a primers d'aquest any la publicació d'una revista catalana de poesia, tirada en ciclostil. El traïdor Mn. Griera, conseqüent en el seu paper d'estiracordetes, cuità a presentar-se en el seminari, i denuncià en una conferència els perills que podia tenir per a la vocació dels estudiants el conreu d'una activitat tan relliscosa com la poesia, més que més en català, i afegí que per sort les autoritats polítiques ja havien tingut cura de posar fi a la publicació "perniciosa" de "Raixa". Les autoritats eclesiàstiques prohibiren l'aparició de la revista en ciclostil. Detalls concordants que molts seminaristes han comunicat en diverses cartes independents als dos animadors de la revista.

Octubre de 1953

CATALANS: Envieu tots una targeta de felicitació als professors Delbouille i Heinemann per la defensa que feren de la nostra llengua, tan valenta sobretot la del M. Maurice Delbouille, Professeurs a l'Université de Liège, Rue des Vignes 75, Chênée-lez-Liège, Belgique (Siegfried Heinemann, Professor an der Universität, Falkenweg 9, Bern, Suisse). No cal dir que tots dos llegeixen el català.

II. CARTA DE JOAN COROMINES AL SEU GERMÀ ALBERT

En Mar, 29 de setembre de 1953

Estimat Albert i estimats cosins:

Us escric durant el viatge de tornada a Amèrica, després de passar prop de sis mesos a Catalunya. Aquest any he pogut fruit molt més de la meua estada, sense els maldecaps de la instal·lació i la recerca de país, i sabent ja millor el terreny que trepitjava. Hem estat als Pirineus centrals, a Mallorca, naturalment a Sant Pol; m'he distret caminant, he fet obra científica, preparant el meu gran diccionari dels noms de lloc de les terres catalanes, he conegut molta gent, he donat conferències, he començat a corregir les proves del meu diccionari etimològic castellà (el primer volum sortirà la primavera que ve). I sobretot vaig fer-hi una experiència interessant, arran del Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona per l'abril.

Junt amb altres professors catalans vaig fer-hi totes les comunicacions en català (deu de les quinze, les altres en francès) i vàrem explicar als congressistes estrangers la persecució tenaç i hipòcrita de què encara és víctima la nostra llengua. El representant del ministre de Franco (el subsecretari Royo Villanova, fill del famós) va fer-hi un discurs afirmant cínicament que el català i la cultura catalana eren protegits pel govern franquista. Per sort aquell mateix vespre em tocava parlar a mi, a l'àpat de comiat del Congrés i així no va quedar sense desmentiment. Com que duia la representació d'una universitat americana, vaig dir que el que preocupava a Amèrica és que es fomentés la desunió entre els pobles de l'Europa occidental, intentant ofegar un idioma de cultura com el català, l'ús del qual estava rigorosíssimament prohibit a les escoles i que era solament estudiat a la Universitat de Madrid però no a la de Barcelona. Diversos estrangers —el representant suís, el suec i sobretot el belga— varen expressar simpatia per la forma com els catalans defensaven el seu idioma.

El meu discurs va produir indignació a les esferes oficials i entre certs intel·lectuals castellans i renegats nostres. El governador de Barcelona es va fer presentar un report. Certs col·legues m'han fet avinent que m'havia barrotat la "càtedra que ja tenia segura en una universitat espanyola"; jo me'n ric perquè sé molt bé que ningú no pensava donar-me tal càtedra, i altrament era una obligació fer el que vaig fer i espatllar-los aquesta farsa. "Ressorgiment" ha dit que vaig cuitar a pendre l'avió cap a Nova York abans que em detinguessin. És una bola: em vaig estar tranquil·lament a casa fins fa una setmana i no m'ha passat res. S'hi miren molt a agafar ningú que tingui amistats entre gent respectable i sigui una mica conegut a l'estranger, almenys si no crea problemes d'ordre públic. Al cap d'unes quantes setmanes la policia de Barcelona, per fer-me por, em va pendre el passaport amb una excusa, sense parlar del Congrés, però com que vaig reclamar fent-los notar que era resident a Xicago i professor d'una universitat americana, van consultar a Madrid, i sense recórrer a cap influència ni demanar-me cap retractació, van tornar-me'l.

La utilitat de tot això serà escassa o nul·la naturalment, fora la d'haver espatllat una maniobra de propaganda franquista internacional. Però l'experiència interessant és que amb tot i el buit absolut que la premsa diària i setmanal va fer a aquest discurs meu i als semblants dels amics estrangers, i amb tot i la por que té tanta gent, passen d'un centenar els catalans (i fins algun basc i castellà) que han vingut a trobar-me amb les felicitacions més entusiastes. Aquestes coses corren com un reguer de pólvora per Barcelona i Catalunya, fins entre la gent més allunyada dels àmbits universitaris; el poble sent un fàstic irresistible i una indiferència total per la "premsa" espanyola, però es pren de les mans i dels llavis amb avidesa qualsevol full estranger o que no hagi passat per la censura i qualsevol notícia que circuli privadament. L'esforç oficial per encanallar el país és en va, i l'aversió popular desbotarà tot seguit que s'obri el més petit portell.

Sobretot si tornen com més refugiats millor. Ja és hora que s'acabi l'actitud còmoda i suïcida dels qui diuen que no hi volen tornar mentre no desaparegui el règim facciós. Aquest caurà de seguida que

des de dintre hi hagi prou pressió: que de fora és ben clar que no se'n pot esperar res.

[...]

Estic decidit a tornar-hi l'any que ve, encara que la Universitat em rebaixi el sou als 2/3, com m'ha anunciat; però ja m'he cercat allí i als EE.UU. alguns ingressos suplementaris (traduccions, nous diccionaris) que em permetran d'eixugar el dèficit. ¿Es venjaran l'any que ve —ara que ja han signat la conxorxa amb els EE.UU. i ja no els tindran tanta por— negant-me el visat d'anar i tornar? No ho crec; però al capdavant el que em donaven aquests anys ja només tenia un mes de durada i havia de tornar a demanar visat de sortida, de manera que àdhuc en aquest cas crec que hi aniria.

[...]

Amb records afectuosos per a tots ells i amb gran desig de saber notícies teves, t'abraça fortament el teu germà

Joan

III. DISCURS DEL PROFESSOR JOAN COROMINES EN L'ÀPAT DE
CLOENDA DEL 7^E CONGRÉS INTERNACIONAL DE LINGÜÍSTICA
ROMÀNICA, BARCELONA, 10 D'ABRIL DE 1953

Senyores i senyors:

Acaben d'anunciar-vos que el representant de la Universitat de Chicago s'adreçarà a vosaltres. De fet, sóc la persona menys adequada per parlar en nom dels Estats Units. En primer lloc, perquè un orador tan dolent com jo no hauria de parlar en nom d'un país tan important, gran i esplèndid. I, en segon lloc, senzillament perquè no sóc pas nord-americà natiu. Ningú no m'ha demanat que parli en nom de ningú, i molt menys dels Estats Units, tingueu per tant molt present, si us plau, que només pronunciaré unes paraules com

a membre d'una institució privada dels Estats Units, la Universitat de Chicago.

He d'afegir d'immediat que aquesta és una institució importantíssima, responsable d'almenys dues fites que de ben segur hauran arribat a les vostres orelles: és la Universitat de l'*Encyclopaedia Britannica*, i és la institució on l'Home va fer una proesa enorme i espantosa: la fissió nuclear. També és la Universitat, i també el departament, on han donat classe filòlegs de renom, tan importants com Karl Pietsch, Atkinson Jenkins, William Nitze, Pierre Vigneron i el nostre col·lega aquí present Walter von Wartburg.

També sóc aquí en una posició molt peculiar. M'han demanat que m'adrexi a vosaltres com a estranger, i el fet és que vaig néixer i criar-me en aquest país, en el si d'una família catalana de tota la vida, un fet del qual em sento orgullós, i a les implicacions del qual no vull renunciar pas. Encara més, la Universitat de Barcelona és la meva *Alma Mater*, i vaig ser-ne professor, i des d'ella, prou irònicament, em dirigeixo a vosaltres com a estranger. Si parlo com a home d'aquest país, es negarà transcendència a les meves paraules perquè ja no imparteixo classes aquí, i si parlo com a nord-americà, es menysprearà el meu discurs per no ser representatiu.

L'única possibilitat que em resta és descriure-us quines haurien estat, segons la meva intuïció, les impressions i la reacció d'un nord-americà típic en el nostre Congrés. Per a això estic plenament qualificat, perquè ja fa prou temps que visc als Estats Units, i sempre he parat especial atenció a les característiques nacionals, una atenció que testimonien alguns dels meus assaigs.

Bé, la reacció d'un nord-americà típic hauria estat la següent. Hauria reconegut que la vella fama d'hospitalària de Barcelona és ben merescuda. Hauria admirat profundament la bellesa del camp. Sens dubte, hauria après molt escoltant les ponències, i segurament hauria participat activament en els debats. Hauria gaudit dels sopars i dinars. I hauria parlat amb moltíssima gent. I, després de tot això, cada cop s'hauria sentit més intranquil, i potser també una mica esperançat.

Això ho he d'explicar. Els nord-americans estan genuïnament interessats en la unió de les nacions i territoris de l'Europa occidental. Estan interessats en la unió dels estats i les nacions, i encara estan més interessats en la unitat dels pobles de totes aquestes nacions. Tenen la sensació que és el moment, que ja ha arribat el moment, que aquesta unió es perfeccioni. I s'hauria alarimat moltíssim, potser s'hauria espantat seriosament, en saber que Catalunya és un lloc on la llengua pròpia està totalment prohibida a les escoles, de primària i secundària, no únicament a la Universitat. Sens dubte és l'únic lloc d'Europa on la llengua materna està prohibida a les escoles de primària. A més, és un lloc on es produeix una paradoxa enorme: la llengua i la literatura catalanes poden estudiar-se a la Universitat de Madrid, però no a la Universitat de Barcelona! L'hauria espantat pensar en les possibles conseqüències d'aquesta situació, i hauria pensat que aquesta condició no podia continuar i que no s'havia de permetre que seguís deteriorant-se.

Alhora, potser hauria concebut certes esperances. Esperances en veure l'entusiasme amb què la gent del país ha aprofitat aquesta oportunitat de parlar la seva llengua públicament: joves i vells, homes i dones, laics, mossens i monjos, sense oblidar un dels nostres col·legues més venerats, el senyor Faraudo, un general de l'exèrcit espanyol: n'han vingut moltíssims. En veure-ho, s'hauria adonat que aquest és un poble amb sentit pràctic, que vol treure el millor de totes les situacions, un poble que no ha nascut per a la desesperació. I potser hauria pensat que aquesta setmana feliç podia ser el principi d'una reforma o rectificació. Esperem tots amb ell que no sigui només una il·lusió.

[...]

(El senyor Coromines al·ludia en el darrer paràgraf al recent atac maliciós i infame de què un tal Entrambasaguas va fer objecte públic el senyor Menéndez Pidal.)

Traducció: Escarlata Guillén